

СТАНОВИЩЕ

на дисертационен труд на тема „Зависимост на речевите нарушения при деца с вродени цепнатини на небцето (ВЦН) от хирургическата интервенция и от тежестта на първичните анатомични увреждания” за присъждане на образователната и научна степен „доктор” в научно направление 1. 2. Педагогика (Специална педагогика – Логопедия)

докторант: Марта Венелинова Василева

рецензент: проф. дпн Цветанка Луканова Ценова

Дисертационният труд на Марта Василева е посветен на въпрос, който многократно е бил предмет на дискусия, но досега остава недостатъчно изяснен. Вниманието е съсредоточено върху две основни оперативни техники, прилагани рутинно в съвременната медицинска практика, при две категории деца – с цепнатина на мекото небце и с цепнатина на мекото и твърдото небце. Проучена е ефективността на тези техники по отношение на състоянието речта и с оглед на това е извършено пълно изследване на речта на група деца с вродени цепнатини на небцето в сравнителен план с нормата. По емпиричен път се достига до доказателства както за значението на вида оперативна намеса, така и за патологичното развитие на говора и езика при малформации от този тип.

В основата на изследването лежи много плодотворна научна идея. Специално за българската логопедия това е уникална по рода си разработка, простираща се в много сложна материя, в интердисциплинарна по характер област, но даваща богати възможности за разкриване на важни факти, които са приноси и в теоретичен, и в практически аспект.

Дисертацията е разработена в три части, върху 195 стандартни компютърни страници и почива на прегледа на 101 литературни източника, основно такива на английски език. Литературата е от различни научни области, подбрана е правилно и е целево фокусирана върху темата. Аналогично е извършен и теоретичният обзор, задълбочено и без разпиляване. Разгледани са проблеми в кръга на поставените научни цели, като в процеса на анализа им докторантката прониква в различни научни сфери и множество авторски гледища, коментира, изказва собствено отношение. Теоретичната част показва много добри умения за работа с научна литература, за цитиране и интерпретация на постигнатото в набеязаните области. От гледна точка на логопедията особена ценност представлява теоретичният материал, свързан с медицинската интервенция при вродени цепнатини на устните и небцето. Обобщените литературни

данни, събрани в дисертацията, дават възможност за разширяване на логопедията като наука в една по-слабо позната досега, но много необходима насока.

Преходът от теоретичната към следващите части на разработката е извършен умело, след като са очертани онези полета, в които има недостиг на научна информация и необходимост от изследвания. В съответствие с това, целите на изследването, хипотезите и задачите му са насочени към възможността за достигане до такава информация по емпиричен път. Те са ясно формулирани и логически взаимоотношени. Много добре е избран контингентът на изследването, като е предпочетена редукция на експерименталната извадка с цел осигуряването на нейната хомогенност. Използвани са подходящи методи за изследване, централно място сред които заема подробният диагностичен протокол. С него се набира най-съществената информация за изследваните лица. Това е адаптиран за нуждите на изследването протокол, съставен на базата на създаденото до момента и познато в практиката, който същевременно представлява оригинален инструмент за регистрация и оценяване на състоянието на говора и езика при вродени цепнатини на устните и небцето. Протоколът съдържа високо информативни проби, богат стимулен материал и адекватно построена оценъчна система. Съставянето и успешното му апробиране в процеса на изследването е принос с положително отражение в диагностичната практика.

Резултатите от изследването са подложени на щателна математико-статистическа проверка, като в зависимост от характера им са приложени разнообразни статистически методи. Извършени са съпоставки в две основни направления: между експерименталната и контролната група и между двете подгрупи на експерименталната група (деца с цепнатини на мекото небце и деца с цепнатини на устните и небцето). Изследваните деца с цепнатини на небцето са много добре представени на базата на данните от анамнезата, от проучването на структурата и функциите на говорните органи, както и по особеностите на говора в отделните му компоненти – дишане, глас, артикулация. Количественият анализ е много детайлен, всеки резултат е обобщен таблично, онагледен е подходящо в графичен вид и е обяснена статистическата му значимост. Резултатите, които произтичат от изследването на говора и езика, носят голям интерес за логопедията. Те убедително налагат мнението, че артикулацията на децата с цепнатини се различава от тази на връстниците им в норма основно по количествени показатели. Качествените различия са ограничени и доминират главно в областта на гласа. За тежестта на говорната и езиковата недостатъчност предопределяща роля има тежестта на анатомичната аномалия, а що се отнася до ролята на хирургическата интервенция, може да се заключи, че не толкова вида на приложената оперативна техника, колкото своевременната, ранна хирургическа намеса

има решаващо значение за развитието на речта при вродени цепнатини на устните и небцето.

Данните от изследването са добре прокоментирани. Тяхното богатство обаче, което е голямо достойнство на дисертационния труд, предполага и голяма задълбоченост на авторските коментари. На някои места би могло да се иска повече в това отношение. Например може да се очаква обяснение на факта, че изопачаването преобладава над замените и пропуските на звукове в експерименталната група (стр. 166, 167), а също и в контролната (стр. 168). Но трябва да се отчете, въпреки тази забележка, че докторантката е показала компетентност при анализа на резултатите - личи умението ѝ за систематично проследяване и вникване в доказателствения материал, което е предпоставка за достигане до точни, конкретни изводи от изследването. Представени са 15 извода, адекватно произтичащи от получените резултати. Би могло изводи №7 и №10 да бъдат сляти в един с цел по-кратък и по-точен изказ. Прочитът на изводите затвърждава впечатлението за достоверност на резултатите и завършеност на изследването. Посочените приноси са добре формулирани, реалистични са и не будят възражения.

Докторантката представя три статии по темата на дисертацията. Би могло в бъдеще да се направят още публикации, с които резултатите от изследването да се популяризират по-широко сред научната общественост. Прегледът на автореферата показва, че съдържанието му отговаря на съдържанието на дисертационния труд. Автобиографията на Марта Василева разкрива, че от завършването на образованието си до този момент тя работи като логопед-практик, а в определен период от време – и като хоноруван преподавател към катедрата по Специална педагогика и логопедия. Това със сигурност е спомогнало за достигането до определена зрялост, която се е отразила благоприятно и върху осъщественото от нея научно изследване. Препоръчвам на докторантката и занапред да работи на попрището на логопедията и да разпространява активно резултатите от изследването сред професионалните и научните общности.

Дисертационният труд представя значимо и актуално теоретико-емпирично изследване, което по обем, форма и съдържание напълно отговаря на изискванията за придобиване на образователно-научна степен „доктор”. Докторантката владее методологията на научните изследвания и може сама да извършва и ръководи такива. На тези основания и предвид общо положителното впечатление от компетенциите и научното ѝ развитие предлагам на уважаемото Специализирано научно жури на Марта Венелинова Василева да бъде присъдена образователно-научната степен „доктор”.

7. 05. 2014 г.
гр. София

.....
/проф. дпн Ц. Ценова/